

AKADEMICKÝ BULLETIN

Akademie věd
České republiky

e-magazín AV ČR | 11/2018

AB

Gender a věda

Zlepšují se podmínky v české vědě?

Jak Češi vnímají své
sousedy a oni je?

Etnologové zkoumají
paměť míst

Kurzy Akademie
inspirují učitele

EDITORIAL

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

hlavní téma listopadového *AB / Akademického bulletinu* se věnuje genderovým tématům. Škoda, že v češtině chybí výstižný výraz, ačkoli téma je všem velmi blízké: role a vztahy mužů a žen ovlivňují nás všechny.

Když mne předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažímalová požádala, abych se ujal úvodníku, ještě jsem nevěděl, jaké články v tomto čísle najdeme. A tak se mi hlavou proháněly pohledy na mou vlastní zkušenost: na čas, kdy jsem byl dítě a maminka byla celým vesmírem, na vyrůstání a objevování světa, na dobu prvních lásek, dobu fascinace z pubertálního pohledu, dobu vztahů i zklamání, a nakonec i mou současnou roli v rodině jako manžela a otce dvou dcer.

Zdálo by se, že v mém oboru, tj. fyzice, nejsou vztahy mužů a žen nijak rozhodující, ale není tomu tak. Ve fyzice působí výrazně více mužů než žen. Přitom již dávno minula doba Marie Curie-Sklodovské nebo Lisy Meitnerové, které se prosadily navzdory překážkám z dnešního pohledu sotva představitelným. Naopak v dnešní době se působení žen ve všech vědních oborech podporuje mnoha různými způsoby.

Jedné takové akce se každoročně účastním jako člen komise pro udělování ceny L'Oréal pro ženy ve vědě. Vždy se na tuto akci těším, protože se dozvídáme o obdivuhodných výsledcích a záměrech žen bádajících v oborech, s nimiž bych se běžně nesetkal. Jejich příběhy jsou často stejně pozoruhodné jako jejich badatelská činnost.

Byl jsem tedy zvědav, co v listopadovém čísle *AB / Akademického bulletinu* najdu. Když jsem později články přečetl, zjistil jsem, že hlavním tématem je především otázka pracovních podmínek v české vědě. Stěžejní příspěvek se opírá o důkladné dotazníkové šetření, a tak zájemce o podrobnější čtení odkazujeme na studii (str. 9), kterou publikoval Sociologický ústav AV ČR.

V čísle ale najdete mnohé další novinky a zprávy o aktuálních otázkách. Na své si přijde leckterý čtenář, a tak všem přeji příjemné čtení.

Antonín Fejfar

OBSAH

EDITORIAL

- 2 Úvodní slovo – Antonín Fejfar
(předseda Vědecké rady AV ČR)

KRÁTKÉ ZPRÁVY

- 4 [Aktuálně z Akademie](#)

OCENĚNÍ

- 6 [Cenu AV ČR](#)
obdrželi biolog, historik a matematik

TÉMA

- 8 [Pracovní podmínky v české vědě se mění](#)

ROZHOVOR

- 12 [Češi jsou lepší, než si myslí](#)

FOTOREPORTÁŽ

- 14 [Týden vědy a techniky AV ČR 2018](#)

POPULARIZACE

- 16 [Češtináři se inspirovali v kurzu pro pedagogy](#)

VIDEO

- 18 [Magazín Česká věda](#)

SOCIÁLNÍ SÍŤ

- 19 [Facebook, Twitter, Instagram](#)

ANKETA ŘEDITELŮ

- 20 [Chceme zajistit vědcům co nejlepší podmínky](#)
Petr Lukáš (Ústav jaderné fyziky AV ČR)

Z PRACOVIŠŤ

- 22 [Lidé – místa – prostory – krajiny](#)

KNIHY

- 24 [Nové publikace](#)

SUMMARY, VĚDA FOTOGENICKÁ

- 25 [Petr Vodička](#)
(Ústav chemických procesů AV ČR)

AKTUÁLNĚ Z AKADEMIE

PŘEDSEDKYNĚ SE ZÚČASTNILA OSLAV SAMETOVÉ REVOLUCE

Mezinárodní den studentů a boje studentů za svobodu si připomněla i Akademie věd ČR. Její předsedkyně Eva Zažímalová nejprve na zámku v Lužanech předala ocenění Josefa Hlávky a 17. listopadu 2018 se zúčastnila pietní akce u Hlávkových kolejí: „Výročí roku 1939 a 1989 připomínají důležitou roli studentů a vzdělání. Jsou pro nás trvalým mementem, že svoboda a demokracie nejsou samozřejmé a je potřeba za ně bojovat.“

Více se dočtete [zde](#) ».

RUDOLF ZAHRADNÍK OSLAVIL JUBILEUM

První předseda Akademie věd ČR Rudolf Zahradník oslavil významné životní jubileum. Uznávanému fyzikálnímu chemikovi gratulovalo 31. října 2018 ve vile Lanna vedení Akademie věd ČR. Ceremoniálu se zúčastnili i jeho kolegyně a kolegové z [Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR](#), ve kterém Rudolf Zahradník působil a později vedl oceňovanou skupinu. Jubilantovi popřála i německá kancléřka Angela Merkelová se svým manželem a vědcem, Joachimem Sauerem – oba s ním vědecky spolupracovali.

Více se dočtete [zde](#) ».

AUTOMATIZACE VYŽADUJE NOVÝ STYL A OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ

Technologický pokrok jde mílovými kroky kupředu, ale školství nedokáže pružně reagovat. Jakým směrem se bude vyvíjet? Dokáže rozvinout v dětech i dospělých dovednosti, které bude vyžadovat společnost a trh práce? O těchto otázkách diskutovali účastníci setkání v [CERGE-EI](#) při [Národohospodářském ústavu AV ČR](#), kteří navštívili přednášku [Harryho Patrinoše](#) ze Světové banky. Nová průmyslová a technologická revoluce spojená s automatizací a digitalizací mění svět, ale vzdělávací systémy zaostávají za tím, co přináší a přinese. Nedokážou držet krok s vývojem, neprocházejí stejnou revolucí, aby dokázaly vychovávat vzdělané lidi pro 21. století. Rostoucí nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce brzdí ekonomický pokrok a podkopává šance lidí na uplatnění – na druhé straně investice do školství se vždy vracejí. Ovšem jak má vypadat školství budoucnosti? Jak připravit studenty pro robotizovaný a automatizovaný svět? Jaké dovednosti pěstovat? Co mohou udělat politikové a na co se má orientovat výzkum?

Více se dočtete [zde](#) ».

VĚDA FOTOGENICKÁ 2018 – I VĚDEC MŮŽE BÝT UMĚLCEM

Více než dvě stovky snímků se ucházely o prvenství v pátém ročníku [Vědy fotogenické](#). Autory jsou pracovníci Akademie věd ČR. Vítězné snímky odhalila 25. října 2018 vernisáž v Městské knihovně v Praze. První místo získala fotografie Aleny Braunové z [Ústavu makromolekulární chemie AV ČR](#) s optimistickým názvem „Střípky naděje“. Zobrazuje polymerní nosič léčiv, jehož úkolem je dopravit protirakovinné léčivo do místa nádoru, aniž by byly při transportu organismem poškozeny zdravé tkáně.

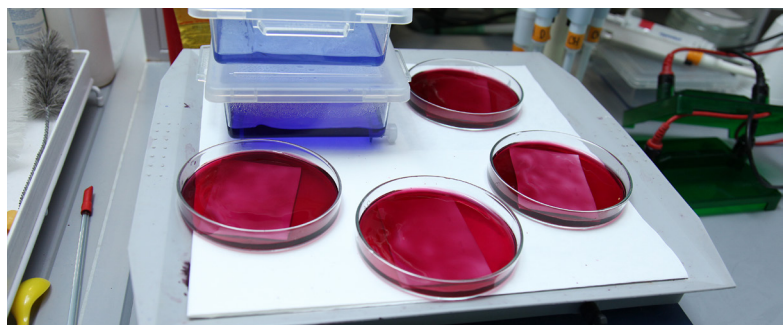
Více se dočtete [zde](#) ».

PROJEKTY AV ČR USPĚLY V SOUTĚŽI NÁRODNÍCH CENTER KOMPETENCE

V první veřejné soutěži Programu na podporu aplikovaného výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, pořádané Národními centry kompetence [Technologické agentury ČR](#), uspěly čtyři projekty, které koordinují pracoviště Akademie věd ČR. Ústavy AV ČR se kromě toho podílejí na pěti dalších projektech doporučených k podpoře.

Více se dočtete [zde](#) ».

AKADEMIE VĚD ČR SPOLUPRACUJE S UNIVERZITOU V MEMPHISU

Předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažímalová uzavřela 25. října 2018 dohodu o vědecké spolupráci s první výzkumnou institucí ve Spojených státech. Stala se jí [Univerzita v Memphisu](#). Instituce si od dohody slibují spolupráci v oblastech přírodních věd, dopravy, kyberbezpečnosti, ale též trestního práva či egyptologie.

Více se dočtete [zde](#) ».

RADA PRO VÝZKUM, VÝVOJ A INOVACE SCHVÁLILA DOPRACOVÁNÍ METODIKY

[Rada pro výzkum, vývoj a inovace](#) schválila 26. října 2018 dopracování [Metodiky 2017+](#) v sektoru vysokých škol. „Tento krok přináší změnu v hodnocení výsledků vědy a výzkumu,“ komentuje místopředseda AV ČR Pavel Baran, který je zároveň místopředsedou vládní rady a o novou metodiku se soustavně zasazoval.

Více se dočtete [zde](#) ».

OCENĚNÍ

Cenu AV ČR obdrželi biolog, historik a matematik

Držitelé Ceny AV ČR za rok 2018 na snímku s předsedkyní Akademie věd ČR Evou Zažimalovou a členy Akademické rady AV ČR Markétou Pravdovou, Ladislavem Kavanem, Pavlem Baranem a Pavlem Krejčím (horní řada)

Předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažimalová udělila 16. října 2018 v Lannově vile v Praze **Cenu Akademie věd ČR za mimořádné výsledky výzkumu, experimentálního vývoje a inovací a rovněž Cenu AV ČR pro mladé vědecké pracovníky za vynikající výsledky výzkumu, experimentálního vývoje a inovací.**

Během slavnostního aktu převzali vědci také Cenu předsedkyně AV ČR za propagaci nebo popularizaci výzkumu, experimentálního vývoje a inovací. Ceny AV ČR se udělují za výzkumné úspěchy, které přispívají k prestiži české vědy v mezinárodním srovnání.

„Skutečnost, že Cenu AV ČR dostáváte, dosvědčuje, že jste dosáhli výjimečných výsledků a obstáli ve velké kon-

kurenci,“ oslovila Eva Zažimalová v úvodní řeči desítku oceněných vědců. „I díky vám se Akademii věd ČR daří v mezinárodním měřítku,“ poznamenala dále s odkazem na prestižní mezinárodní žebříček [Nature Index](#), sledující počty kvalitních vědeckých výstupů. Letos v září obsadila Akademie věd ČR v kategorii vládních (neuniverzitních) institucí vynikající 19. místo.

Tvrdá dřina

V kategorii „A“, tedy mimořádných výsledků výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, převzali cenu **Jiří Náprstek** a **Radomil Král** z [Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR](#), jejichž výzkum v teoretické a numerické mechanice motivuje snaha především lépe chránit různé konstrukce (stavební, strojní či letecké) před nejrůznějšími vlivy, jako jsou zemětřesení, větrné turbulence nebo extrémní vibrace.

V téže kategorii byli dále oceněni **Miroslav Oborník** z [Parazitologického ústavu BC AV ČR](#), který se zabývá evolucí mořského fytoplanktonu, zejména chromeridních řas *Chromera velia* a *Vitrella brassicaformis* (je spoluobjevitelem této skupiny), a **Jiří V. Outrata** z [Ústavu teorie informace a automatizace AV ČR](#), jehož výzkumy se týkají matematické analýzy tzv. nehladkých a mnohoznačných zobrazení a přispívají k rozvoji matematiky jakožto vědecké disciplíny, mají však i praktické uplatnění v průmyslu a ekonomii.

Laureáty Ceny AV ČR v kategorii „B“ pro vědce do 35 let se stali matematik **Tommaso Moraschini** z [Ústavu informatiky AV ČR](#) za trojici článků o algebraické logice publikovaných v nejprestižnějších oborových časopisech, **Vojtěch Szajko** z [Historického ústavu AV ČR](#) za publikaci *Železnice, pošta a telegraf rakouské armády v letech 1848–1914*, odkrývající logistické a komunikační pozadí vojenských konfliktů, do nichž se zapojila rakouská a rakousko-uherská armáda, a **Ondřej Vild** z [Botanického ústavu AV ČR](#) za texty k tématu obnovy biodiverzity tradičními metodami hospodaření, jako je pastva, hrabání opadanky či pažení.

„Chtěl bych připomenout, že s existencí cen se pojí také výzva nebo vzkaz mladším výzkumníkům, že existuje instituce, která sleduje vaši práci a je připravena vás za ni ocenit.“

Tradiční ceremoniál hostila novorenesanční Lannova vila v pražské Bubenci.

Proto se nebojte na sobě tvrdě pracovat,“ uvedl v děkovné řeči za první dvě kategorie Jiří Náprstek odvolávaje se na slova Alberta Einsteina, podle něhož 15 % úspěchu je nápad a zbývajících 85 % úmorná dřina.

Ocenění vědci: stále se učíme

Důležitá je ovšem i práce vědců, kteří dokážou vědu komunikovat, srozumitelně ji sdělovat veřejnosti. Cenu AV ČR v kategorii propagace a popularizace výzkumu, vývoje a inovací obdrželi **Jan Bažant** z [Filosofického ústavu AV ČR](#), který se soustřeďuje především na vliv řecko-římské antiky na českou kulturu a tradici, **Libor Juha** z [Fyzikálního ústavu AV ČR](#), který stál v letech 2008–2017 v čele Československého časopisu pro fyziku, a **František Vyskočil** z [Fyziologického ústavu AV ČR](#), neurofyziolog a celoživotní popularizátor vědy v tištěných médiích, jako je časopis *Vesmír*, ale i v rozhlasových či televizních pořadech. „Sami se při propagaci vědy vzděláváme a učíme, jak učit,“ konstatoval František Vyskočil v děkovné řeči.

Více informací včetně podrobných medailonků oceněných naleznete [zde](#). □

Předsedkyně Akademie věd ČR a člen Akademické rady AV ČR Ladislav Kavan předávají cenu Ondřeji Vildovi.

František Vyskočil převzal cenu od předsedkyně Akademie věd ČR Evy Zažímalové a členky Akademické rady AV ČR Markéty Pravdové.

TÉMA

Téma | AB / Akademický bulletin 11/2018

Pracovní podmínky v české vědě se mění

Výsledky dvouletého výzkumu o pracovních podmínkách v české vědě shrnula 5. národní konference o genderu a vědě s názvem Věda jako profese v roce 2018. Upozornila na přetrvávající předsudky vůči vědkyním, nespokojenost s nízkými platy a netransparentností prostředí. Jako negativní jevy vědci a vědkyně vnímají rostoucí stres, který je spojený s tlakem na publikační výkon a tlakem na získávání grantů.

Hlavním hostem národní konference o genderu a vědě byla britská vědkyně a spisovatelka Angela Saini.

Šetření [Sociologického ústavu AV ČR](#) a [Centra pro výzkum veřejného mínění](#) se zúčastnilo více než 2000 respondentek a respondentů jak z akademického prostředí, tak i vysokých škol a dalších veřejných výzkumných institucí. Jako zvláštní host vystoupila britská novinářka a spisovatelka Angela Saini, která představila českou verzi své provokativní knihy [Od přírody podřadné – Jak se věda mylila v ženách](#).

Předsedkyně Akademie věd ČR: Stále je co zlepšovat

„Neexistuje zákon, který by v České republice diskriminoval ženy, ale je spousta pravidel a podmínek, jako například u zahraničních pracovních stáží, které může žena s malými dětmi splnit jen obtížně. Je co zlepšovat,“ konstatuje předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažímalová. „Klišé, že žena se má především starat o rodinu a muž o vydělávání peněz, je sice generaci od generace slabší, ale stále existuje. Ve své generaci jsem se s ním potýkala intenzivně,“ dodává předsedkyně s tím, že neexistují důkazy, že by ženský mozek fungoval hůře než mužský: „Můj bývalý tým byl vyvážený a bylo zřejmé, že se mužský pohled od ženského liší, ale byl komplementární. K dobrým výsledkům jsme dospěli i proto, že jsme zohledňovali různé přístupy,“ uzavírá Eva Zažímalová s tím, že je zastáncem konsenzuálního přístupu.

Pryč s nepsanými pravidly

S výsledky studie [Akademici a akademičky 2017: zpráva z dotazníkového šetření akademických a vědeckých pracovníků a pracovníků ve veřejném sektoru](#) seznámila socioložka a vedoucí Národního kontaktního centra – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR Marcela Linková, která se podílí i na evropské legislativě.

„Jsme v zajetí liberálního a individualistického přístupu k sociální realitě. Když se žena rozhodne děti nemít, nikdo ji nediskriminuje, začínající vědkyně by si měly zjistit, do čeho jdou – takové názory mužů vyplývají z šetření,“ upozorňuje Marcela Linková.

S negativními postoji k rodičovství se přitom podle výzkumu setkala na pracovišti více než třetina žen, a to včetně poznámek typu, že je lepší děti v nejbližší době nemít (29,9 %), nebo že by v případě rodičovství musely zaměstnání dokonce opustit (téměř 15 %). V rámci všech typů institucí se ženy také častěji koncentrují v nejnižších mzdových skupinách do 25 tisíc korun měsíčně.

Marcela Linková rovněž zdůraznila, že se pracovní podmínky zásadně proměňují směrem k rostoucí nejistotě, a to zejména na počátku vědecké dráhy: „V jiných případech se česká věda bohužel příliš nemění, což se týká především míry netransparentnosti,“ dodává s tím, že zdejší vědecké instituce mnohdy fungují na základě nepsaných pravidel, k nimž mají přístup lidé blízcí vedení (například na základě čeho se udělují odměny či jak prodloužit smlouvu).

Marcela Linková představila i konkrétní návrhy, jak neutěšenou situaci vylepšit: mezi strategickými cíli je například možnost navýšit finanční ocenění pedagogické práce na vysokých školách, založení ceny genderové rovnosti pro progresivní instituci, zajistit dostupnou předškolní péči či nabízet novým zaměstnancům ve stejných pozicích stejnou výši platu.

Studii Sociologického ústavu AV ČR naleznete [zde](#). □

(NE)ÚSPĚCH NA CESTĚ VĚDECKOU PROFESÍ

Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR uspořádalo 15. října 2018 ve vile Lanna brunch s předsedkyní Akademie věd ČR Evou Zažimalovou. Akce se zaměřila na začínající vědkyně. Šlo o vůbec první událost tohoto typu.

Akce vzbudila pozitivní ohlas a celkem se jí zúčastnilo 75 hostů, byť se mnohé vědkyně z kapacitních důvodů účastnit nemohly.

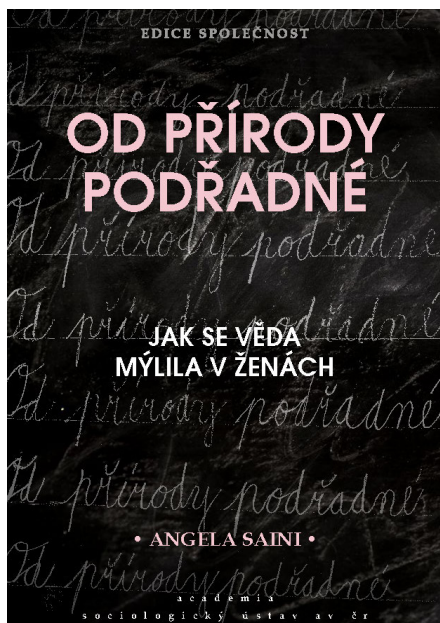
„Zájem o setkání s předsedkyní Akademie věd ČR Evou Zažimalovou ze strany začínajících vědkyň mě velmi potěšil. Jednak to dosvědčuje, že existují důležité problémy, s nimiž se mladé vědkyně potýkají a musíme je systematicky řešit, jednak že setkání s předsedkyní má symbolickou hodnotu. Dává příslib, že se o diskutovaných problémech bude hovořit na nejvyšší úrovni,“ konstatuje Marcela Linková, socioložka a vedoucí Národního kontaktního centra – gender a věda, která akci moderovala.

Eva Zažimalová úvodem setkání provedla mladé vědkyně, některé doprovázené malými dětmi, vlastní vědeckou kariérou. Přiznala, že měla velkou výhodu v příznivém rodinném zázemí. Od otce, rovněž vědce, měla už jako žačka plnou podporu. Pro úspěšné budování vědecké kariéry je podle jejího názoru důležitá i podpora v pracovním kolektivu, od vedení a na institucionální úrovni, kde je stále ještě co zlepšovat.

Z podnětné diskuse, která následovala, vyplynulo, že jeden z největších problémů je otázka kombinace vědecké práce a rodičovství – a to na mnoha úrovních: pravidla pro návraty po mateřské v systému grantového financování, dostupnost zařízení péče o malé děti, dětské koutky a kluby na pracovištích.

S rodičovstvím se pojí i grantový systém. Od mladých vědkyň několikrát zazněly výhrady vůči povinnosti absolvovat postdoktorskou stáž v zahraničí pro Juniorské granty. Pro ženy s malými dětmi je ovšem tento požadavek často nesplnitelný. Existují rovněž zásadní rozdíly mezi jednotlivými obory. Důležitá je v tomto ohledu i délka pobytu v zahraničí. Navíc ani nepanuje shoda, že právě dlouhodobá stáž nutně garantuje zásadní vědecký rozvoj.

Se systémem financování výzkumu souvisí rovněž

Předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažimalová a socioložka a vedoucí Národního kontaktního centra – gender a věda Marcela Linková

otázka termínovaných smluv a vyhlášení výsledků grantových soutěží, a to zejména Grantovou agenturou ČR, kdy jsou výsledky zveřejněny na konci listopadu daného roku. Pokud žádajícímu grant nevyjde, má necelý prosinec včetně vánočních svátků, aby si našel novou práci. Systém by měl proto být nastaven způsobem, aby lidé měli tříměsíční lhůtu, jakou mají v případě normálního ukončení pracovního poměru podle zákoníku práce.

Účastnice akci hodnotily jako velmi podnětnou a potřebnou. Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR proto plánuje pokračování. □

OD PŘÍRODY PODŘADNÉ

Liší se ženský mozek od mužského? Jsou muži od přírody promiskuitnější? Je pro kluky přirozenější hrát si s autíčky a pro holky s panenkami? Měl Charles Darwin pravdu, když považoval ženy za méně vyvinuté a intelektuálně podřadné? Britská vědkyně, novinářka a popularizátorka vědy Angela Saini zkoumá v knize *Od přírody podřadné – jak se věda mýlila v ženách* fenomén výzkumů mezipohlavních rozdílů, který od dob Darwina patří mezi nejžhavější témata. Kniha vyšla ve Velké Británii a získala cenu *Physics World Book of the Year 2017* a druhé místo v žebříčku Goodreads v kategorii věda a výzkum. První kniha Angely Saini *Národ podivínů* se v Indii stala nejprodávanější knihou. Pojednává o tom, že navzdory duchovnímu založení je Indie národ vědeckých exotů, šprtů a podivínů. Angela Saini se sama mezi ně řadí také.

VĚDA O ŽENÁCH VE VĚDĚ

Výsledky šetření Sociologického ústavu AV ČR o pracovních podmínkách v české vědě s diskusí o genderu a vědě opět poukázaly na klíčovou roli rodičovství a vstřícnosti pracovního prostředí pro skloubení rodinného života s obvykle stresující kariérou plnou soutěžení, kterou vědecké prostředí inherentně nabízí. Studie mnoha oborů sociálních věd kladou otázky týkající se možných dalších příčin stále relativně nízkého zapojení žen do vědecké práce. Lze v těchto studiích (publikovaných často v prestižních oborových časopisech, v *Science* či *PNAS*) hledat inspiraci?

Ženy v současnosti tvoří výraznou většinu absolventů vysokých škol v téměř všech vyspělých zemích. Genderová segregace oborů studia se ale mění jen velmi pomalu. Muži tak stále dominují v technických a přírodovědných oborech. Je to způsobeno genderovými stereotypy, rozdílnou možností skloubení pracovního a rodinného života v různých typech kariér svázaných s různými obory studia, nebo tím, že ženy mají komparativní výhodu ve studiu např. humanitních oborů a muži naopak v oborech technických?

Poslednímu vysvětlení by nasvědčovaly testy znalostí patnáctiletých žáků PISA, v nichž typicky v matematice lépe dopadají chlapci a v humanitních oborech děvčata. Jenže v zemích s přátelskou genderovou kulturou (např. v Norsku) už genderový rozdíl v matematice u patnáctiletých mizí. Další výzkumy naznačují, že rozdílná úspěšnost v matematice souvisí s tím, zda si žačky věří, že dokážou své znalosti v matematice zlepšit. Podporu hypotézy o stereotypech najdeme i ve studiích, které měří vliv vzorů na volbu oboru studia. Náhodné přiřazení profesorky matematiky nebo přírodovědného oboru (oproti přiřazení profesora) zvyšuje v USA pravděpodobnost volby těchto oborů v dalším studiu u studentek a zlepšuje u nich také studijní výsledky (a nemá pozitivní ani negativní vliv na studenty).

Vzory jsou možná jedním z důvodů, proč školitelky mívají (statisticky významně) disproporčně vysoký podíl doktorandek. Dalším důvodem může být tzv. efekt Matilda, který potvrzují mnohé studie. Jde o zkreslené hodnocení, kdy se vědkyni dostává za stejný výstup menšího uznání než vědci, například v rámci spoluautorského týmu. Empirické studie ukazují, že identický profesní životopis bývá hodnocen jako kvalitnější s mužským jménem než s ženským. Randomizované studie fungování výběrových komisí naznačují, že zvýšení podílu žen v těchto komisích nemusí vést k lepšímu postavení žen-uchazeček o vědecká místa či tituly: ženy-hodnotitelky mají totiž často podobně zkreslený pohled při svém hodnocení žen-uchazeček jako muži.

Můžeme nižší zastoupení žen ve vědě částečně vysvětlit genderovými rozdíly v soutěživosti? Studie z behaviorálních laboratoří stejně jako práce, které se zakládají na datech ze sportovních a jiných soutěží či přijímacích řízení na vysoké školy dokládají, že ženy (jinak stejně talentované jako srovnávaní muži) mají v průměru vyšší averzi k riziku a mohou mít nižší schopnost odolávat stresu vyvolanému soutěživou situací. (Nižší soutěživost žen ovšem mimochodem podle jiných výzkumných šetření nemusí platit v matri-lineárních společnostech či v situacích, kdy ženy soutěží se ženami.) Jenže překryv rozdělení těchto vlastností u mužů a žen je výrazný, a těžko tak může jít o hlavní vysvětlení malého procenta žen vstupujících do vědeckých kariér a jejich nižší pravděpodobnosti úspěšného kariérního postupu.

Možnost skloubit rodinný a pracovní život je tak nepochybně oblastí, na kterou je dobré se prioritně zaměřit. Zahraněční studie zároveň poukazují na důležitou roli vzorů. Každá úspěšná vědkyně v Akademii věd ČR tak má pravděpodobně pozitivní vliv na vědecké aspirace potenciálních budoucích vědkyň, což zvyšuje důležitost podpory vědkyň, které mají šanci být ve vědě úspěšné právě dnes. □

STATEČNÉ ŽENY V BROUMOVĚ: VÝSTAVA PLAKÁTŮ

První listopadový den se v Lapidáriu broumovského kláštera představila výstava plakátů *Ženy v disentu*. Váže se ke knize *Bytová revolta: Jak ženy dělaly disent*, která vyšla v Nakladatelství Academia v roce 2017. Na vernisáž zavítali spolueditorky knihy Marcela Linková a Naďa Straková ze Sociologického ústavu AV ČR, grafik a autor obálky knihy Matěj Lipavský a Tobiáš Jirous, syn Věry Jirousové, jež jako první přišla s nápadem připravit knihu výhradně o ženách-disidentkách.

Marcela Linková vysvětlila, proč s kolegyněmi z Národního kontaktního centra – gender a věda disidentky zpovídaly: „Na podzim roku 2016, těsně před 40. výročí Charty 77, jsme po zběžné rešerši zjistily, že se nechystá žádná akce, která by roli žen v disentu zviditelnila. Přestože ženy plnily klíčové role včetně mluvčích Charty 77 a zapojovaly se do aktivit disidentského hnutí, neexistovalo ucelené zmapování jejich role. Chtěli jsme to napravit.“

Vernisáže plakátů v klášterním Lapidáriu se zúčastnil i zřizovatel Agentury pro rozvoj Broumova Jan Školník. Připomněl příběh řeholních sester dominikánek, které v době normalizace sídlily v klášteře společně s Krajskou správou SNB (Státní národní bezpečnost). Klášter byl tehdy

zdevastovaný, hrozilo nenávratné poškození. Dominikánky údajně uprosily „esenbáky“, aby investovali do opravy střechy. Tím, že byla střecha zachráněna, budova vydržela až do doby, kdy v klášteře došlo k zevrubnějším opravám. „Nebýt těchto statečných žen, nestáli bychom zde dnes spolu,“ pronesl Jan Školník, který stojí za projektem záchranu kláštera.

Plakáty *Ženy v disentu* představují 21 žen, které se nebály postavit normalizační moci v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Obecně se věří, že ženy v disentu vykonávaly podpurné role, zatímco muži přicházeli s vizemi spravedlivější společnosti, sepisovali petice a končili ve vězení. Paleta činností, které ženy vykonávaly, byla však pestřejší. Všechny činnosti mužů a žen byly vzájemně propojené a na sobě závislé. Bez nich by disent nemohl fungovat.

Výstavu plakátových portrétů disidentek z knihy *Bytová revolta: Jak ženy dělaly disent* můžete zhlédnout do 31. ledna 2019. Knihu vydal s podporou programu Strategie AV21 *Evropa a stát: mezi barbarstvím a civilizací* Sociologický ústav AV ČR ve spolupráci s Nakladatelstvím Academia k příležitosti 40. výročí Prohlášení Charty 77.

ROZHOVOR

Češi jsou lepší, než si myslí

Akademie věd ČR a Slovenská akademie věd ocenily u příležitosti 25 let vzájemné spolupráce monografii [Češi a jejich sousedé: meziskupinové postoje a kontakt ve střední Evropě](#). Vědkyně Sylvie Graf, Martina Hřebíčková, Magda Petrjanošová a Alicja Leix zkoumaly, jak lidé ve střední Evropě vnímají příslušníky vlastního národa a sousedních národů, co k nim cítí a jaké mají zážitky ze vzájemného setkávání.

Šetření se zakládalo na psychologických dotaznících. Autorky je doplnily o otázky, v nichž účastníci popisovali své zkušenosti se sousedními národy. Oslovily několik tisíc respondentů žijících v pohraničních oblastech České republiky, v Německu, Rakousku, Polsku a na Slovensku. Výjimečný je i autorský kolektiv, sestává z vědkyň z České republiky, Slovenska a Polska.

Monografie se zabývá výzkumem kontaktů Čechů a jejich sousedů. Zkoumali vědci takové vztahy i v minulosti – například v souvislosti s rozpadem Československa v roce 1992, vstupem do Evropské unie v roce 2004 a podobně? Nevíme o žádných výzkumech kontaktů Čechů s jejich sousedy v souvislosti s událostmi, které zmiňujete. Ani o žádných jiných psychologických výzkumech na téže téma. Naše kniha je výjimečná právě proto, že poprvé představuje rozsáhlé poznatky o vztazích Čechů s jejich nejbližšími sousedy. V rámci střední Evropy jsme zkoumaly vztahy Čechů s Němci, Rakušany, Poláky, Slováky a dotazovaly se také lidí ve čtyřech sousedních zemích na jejich vztahy s Čechy. Takto rozsáhlý a různorodý soubor je u psychologického

výzkumu ojedinělý. Kolegové z jiných vědních disciplín publikovali výsledky s poněkud odlišným a užším zaměřením. Studie od sociologa a politologa Lukáše Novotného se zaměřuje na vzájemné vnímání Čechů a Němců, socioložka Barbora Spalová zkoumá vztahy Čechů a Němců v česko-německém pohraničí.

Jak jste výzkum prováděly (výběr respondentů, časová osa sběru dat, použité metody, otázky)? Srovnávaly jste data s výsledky z jiných časových období?

V České republice se výzkumu zúčastnilo více než čtyři tisíce respondentů. Šlo především o studenty vysokých škol, ale také o starší občany různých profesí. V dalších zemích jsme se kvůli náročnosti sběru dat musely omezit na vysokoškolské studenty. Toto omezení je žádoucí proto, že zajistí porovnávání homogenních skupin. Monografie vyšla v roce 2015 – sběr dat jsme zahájily v roce 2008. Neporovnáváme ale data z různých časových období.

Uvedly byste modelový případ?

Účastníci nejdříve popsali libovolnou konkrétní zkušenost

Sylvie Graf

Martina Hřebíčková

s příslušníkem jim nejbližšího sousedního národa. Například obyvatelé Zlína popsali zkušenost se Slováký, obyvatelé z Ústí nad Labem s Němci. Poté vyjádřili pocity vřelosti, popřípadě rezervovanosti vůči vlastnímu národu a čtyřem dalším národům a posuzovali typické vlastnosti jejich příslušníků. Měly jsme tedy k dispozici údaje o konkrétním průběhu kontaktu mezi lidmi z pěti středoevropských zemí, které jsme propojily s hodnocením sousedních národů. Zjistily jsme tak, jaké konkrétní skutečnosti v průběhu meziskupinového kontaktu ovlivňují míru vřelosti pocíťovanou vůči daným národům.

Platí, že moderní komunikační prostředky či otevřený pracovní trh přináší více možností, jak poznávat naše sousedské země? Zlepšily se vztahy Čechů s obyvateli sousedních zemí – třeba se Slovenskem?

Na základě našich dat nelze zjistit, zda se vztahy mezi národy změnil, protože jsme je pořídily v jednom časovém období. Na druhou stranu moderní komunikační prostředky, otevřené hranice, studium a práce v zahraničí umožňují snáze získávat informace o susedech prostřednictvím vlastních zkušeností. Především o těch v minulosti izolovaných železnou oponou. Míra obeznanosti se ukazuje jako klíčová ve zlepšování vztahů mezi různými skupinami – například náboženskými nebo etnickými.

Co jste v této souvislosti zjistily?

I v našem výzkumu se jako podstatná pro redukci předpokládání ukázala právě míra blízkosti k lidem ze sousedních národů, kdy přátelství a vztahy s konkrétními cizinci přispívaly k pozitivnějšímu hodnocení daných národů. Pozitivní (ale i negativní) hodnocení konkrétních cizinců v průběhu kontaktu se přenášelo na postoje vůči celým národům. Zajímavé bylo, že negativní zkušenosti s příslušníky sousedních národů sice postoje zhoršovaly, blízké vztahy s lidmi z daného národa byly ale schopny škodlivý vliv negativních zkušeností eliminovat. Skutečnost, zda máme přátele nebo známé z určitého národa, funguje jako jakýsi protektivní faktor před zhoršováním postojů v důsledku negativních zkušeností s jeho příslušníky, kterým se nelze vyhnout.

Magda Petrjanošová

Kde všude jste tyto výstupy představily?

Výsledky představujeme v monografii i v uznávaných mezinárodních časopisech *European Journal of Social Psychology* a *Group Processes and Intergroup Relations*. Vzhledem k záběru výzkumu jsme se zaměřily i na konkrétní typy sociálních interakcí, například mezinárodní výměny v oblasti školství. Jejich vliv na redukci předpokládání přibližujeme nejen odborné veřejnosti v mezinárodním časopise *The New Educational Review*.

Které ze svých susedů vnímají Češi nejpozitivněji a kteří susedé vnímají nejpozitivněji Čechy?

Není asi překvapením, že čeští respondenti mají nejvřelejší vztah ke Slovákům. Ze srovnání míry vřelosti, kterou pocíťují k vlastnímu národu a susedům, vyplývá, že Češi ve svých sympatiích dokonce nerozlišují mezi Slováký a vlastními národem. K oběma skupinám pocíťují stejnou míru náklonnosti.

Je to běžné?

Sociálně-psychologické teorie předpokládají, že budeme preferovat vlastní skupinu před těmi, do nichž lidé nepatří – o to je naše zjištění pozoruhodnější. I když i u Slováků představovali Češi nejpopulárnější susedy, k vlastnímu národu pocíťovali daleko vyšší míru vřelosti. Zaznamenaly jsme i to, co dokumentují výzkumy veřejného mínění v Polsku, a sice že v delším časovém horizontu jsou Češi pro Poláky nejoblíbenějším národem. V Polsku se dokonce používá termín čechofile. Také náš výzkum ukázal, že polští vysokoškoláci považují Čechy za své nejoblíbenější susedy.

Projevují se ve vnímání Čechů ostatními národy nějaké stereotypy? Pokud ano, vycházejí z reality?

Dílním tématem byly právě vlastnosti typických představitelů pěti evropských zemí. V sociálních vědách se jim říká národní stereotypy nebo také národní charakter. Zkoumaly jsme především přesnost národních stereotypů – tedy zda vycházejí z reality, jak se ptáte ve své otázce. □

[Pokračování rozhovoru na webu Akademie věd ČR zde](#)

Alicja Leix

Fotoreportáž z Týdne vědy a techniky

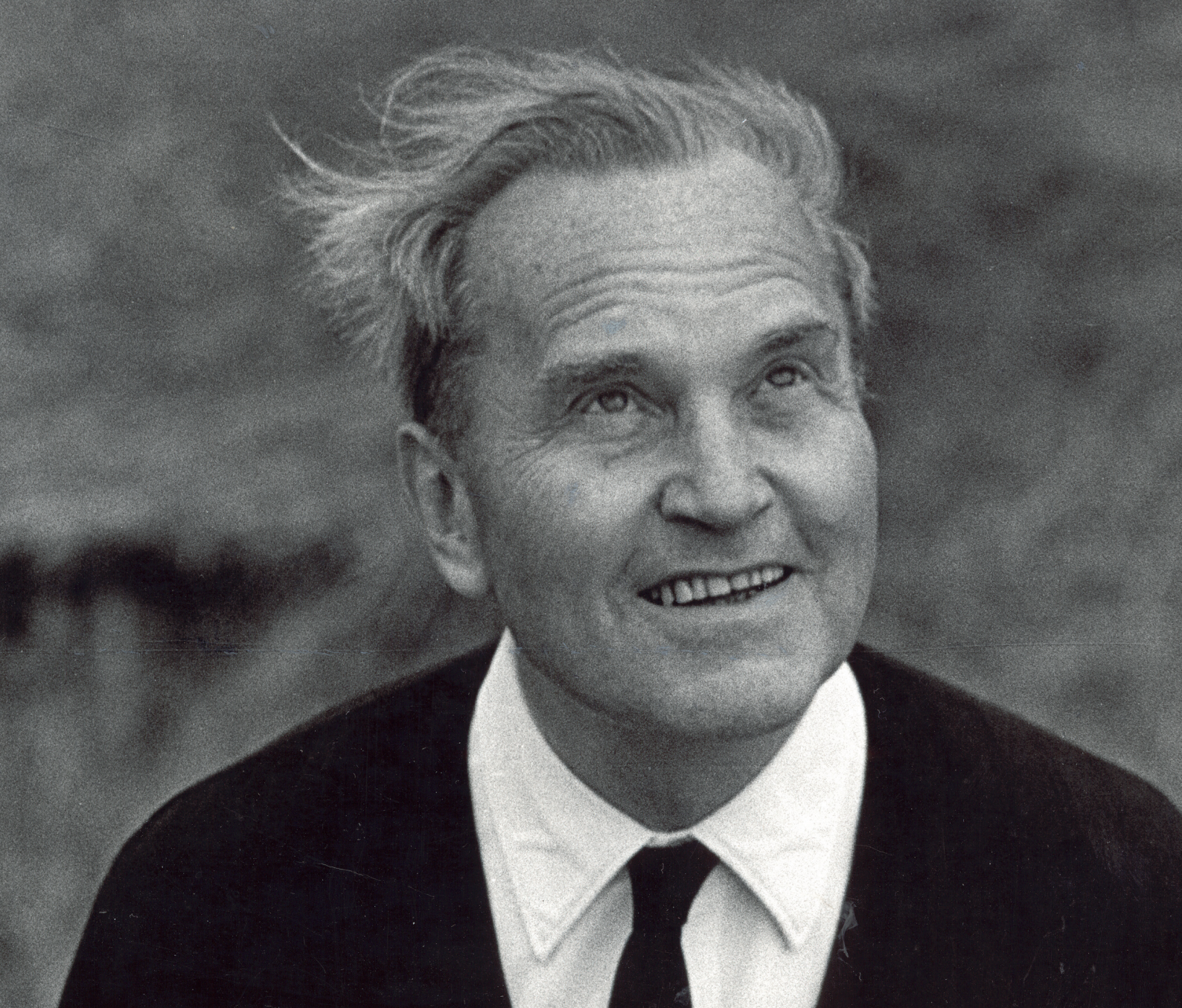
Týden vědy a techniky 2018 zahájili (zleva) předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažimalová, premiér vlády ČR Andrej Babiš a místopředseda Rady pro výzkum, vývoj a inovace Karel Havlíček.

Týden vědy a techniky 2018 se nesl ve znamení oslav vzniku Československa.

Jak přicházejí na svět nové látky, názorně ukázal Michael Londesborough z Ústavu anorganické chemie AV ČR.

Filosofovo bytí—a čas

Jan Patočka
na pracovištích Akademie věd

29/11/2018–18/1/2019

Galerie Věda a umění Akademie věd ČR
Národní 3, Praha 1
Otevřeno Po–Pá 10:00–18:00
vstup volný
www.avcr.cz

Akademie věd
České republiky

POPULARIZACE

Češtináři se inspirovali v kurzu pro pedagogy

Popularizace — AB / Akademický bulletin 11/2018

Jak asi vznikla příjmení Dvořák, Skočdopole nebo Vítámvás? I těmito otázkami se mohou žáci a studenti základních a středních škol netradiční formou dozvědět více o své mateřštině. **Inspirativní jazykovědné a literárněvědné novinky nabídl pedagogům již sedmý ročník Školy českého jazyka a literatury.**

Akci, která se konala od 22. do 24. října 2018, tradičně uspořádal tým z [Ústavu pro jazyk český AV ČR](#), [Ústavu pro českou literaturu AV ČR](#) a [Střediska společných činností AV ČR](#).

Odbornými guaranty Školy českého jazyka a literatury pro pedagogy jsou členka Akademické rady AV ČR Markéta Pravdová z Ústavu pro jazyk český AV ČR a Robert Kolár z Ústavu pro českou literaturu AV ČR. „Každý rok se snažíme pro češtináře připravit atraktivní program s inspirativními tipy pro výuku. Letos šlo o témata spojená s vývojem českého jazyka a literatury. A nechyběla ani diskuse, co a jak vlastně učit,“ uvedla Markéta Pravdová.

Příjmení a staroslověnština

První den představila Žaneta Dvořáková z Ústavu pro jazyk český AV ČR fenomén příjmení jako materiál, který lze využít ve výuce při opakování pravopisu, morfologie a slovtvorby. „Na příjmeních se dají ukázat nářeční jevy a demonstrovat historický vývoj našeho jazyka,“ zmínila jazykovědkyně.

Vědecká pracovnice brněnského etymologického oddělení téhož pracoviště Ilona Janyšková se ve druhé přednášce věnovala *Etymologickému slovníku jazyka staroslověnského*. Vysvětlila, proč se etymologický slovník nejstaršího slovanského jazyka připravuje právě v Brně, a rovněž upozornila, jaká je role češtiny v tomto lexikografickém díle.

Rukopisy a hlas tiskařské černě

Druhý den, kdy se škola pro pedagogy konala v hlavní budově Akademie věd ČR na Národní třídě v Praze, se zájem přednášejících i posluchačů obrátil především k literatuře. Od Matouše Jalušky z oddělení starší literatury Ústavu pro českou literaturu AV ČR se učitelé dozvěděli zajímavosti o rukopisných médiích jako literární památce z doby před rozšířením knihtisku, zejména na příkladu tzv. *Sborníku hra-běte Baworovského* z roku 1471.

Vedoucí oddělení starší literatury Ústavu pro českou literaturu AV ČR Daniel Soukup se v příspěvku Hlas tiskařské černě – knihy ke zpěvu a rozjímání zaměřil na české raně novověké kancionály a písně (Michna z Otradovic, Kadlinský, Motěšický, Bridel a další).

Škola českého jazyka a literatury pro pedagogy se uskutečnila mj. v sídle Akademie věd ČR na Národní třídě v Praze.

ŠKOLA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Edukační program projektu Otevřená věda Akademie věd ČR přispívá k rozvoji a obohacení metodiky výuky českého jazyka a literatury v českých školách a pomáhá učitelům zorientovat se v nových trendech v oblasti českého jazyka, české prózy a poezie.

Nově nabyté poznatky a nápady učitel aplikuje v praxi při výuce českého jazyka a literatury na své škole.

Odbornými garanty programu jsou spoluzakladatelka projektu Markéta Pravdová (Ústav pro jazyk český AV ČR) a Robert Kolár (Ústav pro českou literaturu AV ČR).

Kurz se zpravidla koná v sídle Akademie věd ČR v Praze a jeho kapacita je 40 frekventantů.

Více informací naleznete na www.otevrenaveda.cz

Přednášející literát Matouš Jaluška s organizátory Školy českého jazyka a literatury Markétou Pravdovou z Ústavu pro jazyk český AV ČR a Robertem Kolářem z Ústavu pro českou literaturu AV ČR

Jak učit literaturu ve 21. století?

Má být cílem středoškolské výuky literatury, aby si studenti u maturity vzpomněli na ruchovce a lumírovce, nebo aby si odnesli celoživotní vášeň pro čtení? O tom se diskutovalo třetí den školy, který se odehrál v prostorách Anglického gymnázia v Praze (The English College in Prague).

„Za posledních 30 let se mnohé změnilo a hledá se cesta, jak a co učit – má se výklad omezit jen na základ, podobně jako se učí řidiči v autoškole, nebo se mají snad studenti v hodinách literatury pouze bavit?“ ptal se v úvodu kolokvia Pavel Janoušek, vedoucí oddělení 20. století a literatury současné Ústavu pro českou literaturu AV ČR.

Profesní dinosauři a zážitkoví specialisté

„Výkladový půdorys ‚od počátku k dnešku‘ je nevhodný, osnova by měla stát na jiném klíči, žánrovém nebo tematickém,“ konstatoval na kolokviu Jiří Koten z katedry bohemistiky Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a zároveň externí vědecký pracovník Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Mezi učiteli literatury jsou podle něj dva extrémní proudy. „Takzvaný profesní dinosaurus učí ‚od Homéra kam až to stačím‘, nemá cit pro text a opakuje zděděné osnovy. Druhým extrémem je zážitkový specialista, který bezmezně věří v didaktickou revoluci, vychovává ke čtenářství, ovšem s tím, že je úplně jedno, co žák čte,“ dodal Jiří Koten.

Jak to vidí učitelé

Přednášeli i učitelé. Se svými metodami kolegy seznámila například Blanka Činátlová z pražského Gymnázia Jana Keplera. Podle ní je aspekt „zábavy“ v hodinách literatury do jisté míry potřebný: „Výuka musí bavit učitele i studenty, protože kdo sám nehoří, nemůže zapalovat.“ Základem dobré výuky literatury jsou podle ní texty, nikoli výuka historie literatury. Lépe než znát ruchovce a lumírovce je tak umět pochopit a interpretovat vybrané dílo.

Podobně k výuce literatury „přistupuje“ Ludmila Čejková z gymnázia Nový PORG: „Text je v centru pozornosti většiny našich hodin, osvědčilo se nám, když celá třída čte stejný titul a debatuje o něm.“ Nejen na čtení a porozumění textu, ale i na autorskou tvorbu studentů se zaměřuje Josef Soukal z Gymnázia Ústavní v Praze. O literárních seminářích pro septimány a oktávány propojujících literární příběhy se životem hovořila Veronika Valíková Šubová z Arcibiskupského gymnázia v Praze. □

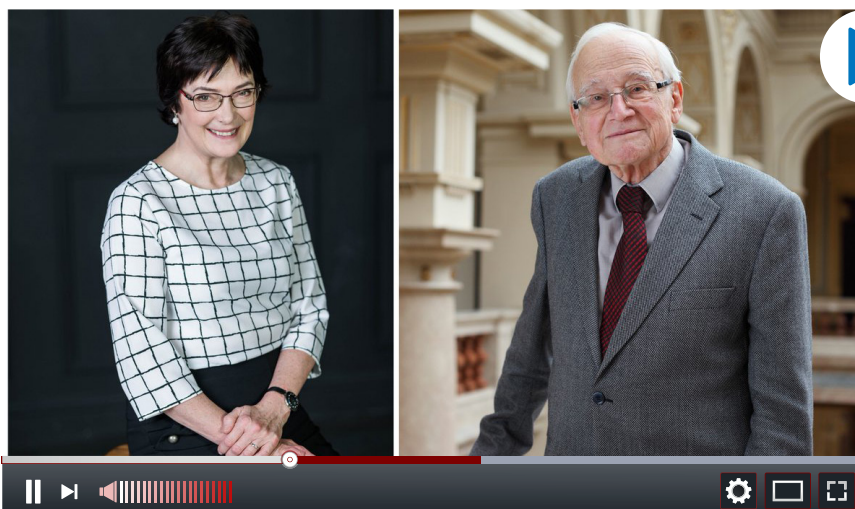
VIDEA

ČESKÁ VĚDA TV MAGAZÍN AV ČR

Listopadový díl magazínu *Česká věda* se natáčel v [Ústavu jaderné fyziky AV ČR](#) v Řeži. Co zajímavého se v něm dozvíte? Proč jsou staré a solitérní stromy pro krajinu důležité, co je to holografická endoskopie a jaký má význam pro neurologii, jak se rozhodují autonomní vozidla a proč některé z nás trápí zubní kaz, zatímco přibližně 5–10 % lidské populace nikoli.

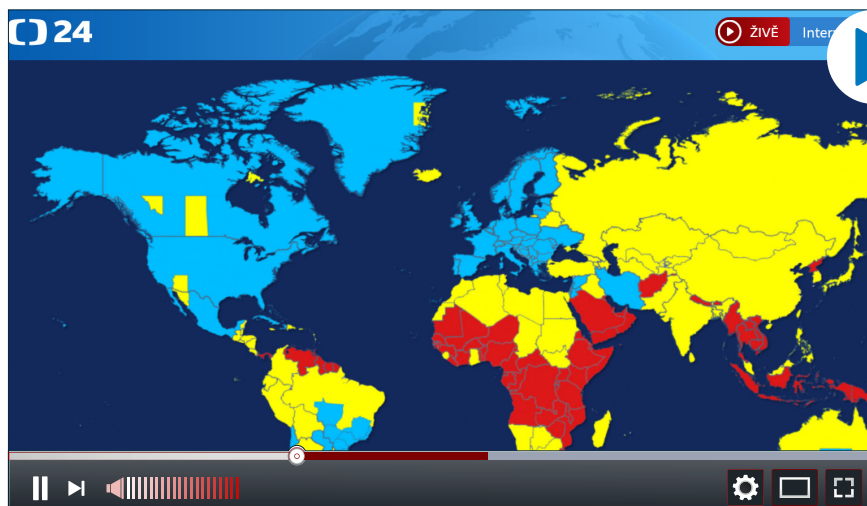
Podívejte se [zde](#) ».

HYDE PARK CIVILIZACE

Jaké bylo uplynulé století české vědy? Jakých úspěchů naši vědci a vědkyně dosáhli? V pravidelném pořadu *Hyde Park Civilizace* vystoupila současná předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažímalová a čestný předseda Akademie věd ČR Rudolf Zahradník. S moderátorem pořadu Danielem Stachem hovořili například o výzkumech Antonína Holého či nobelistovi Jaroslavu Heyrovském.

Podívejte se [zde](#) ».

ZIMNÍ, NEBO LETNÍ ČAS? CO SOUDÍ ODBORNÍCI?

V návaznosti na návrh Evropské komise na zrušení střídání zimního a letního času, o kterém mohli občané Evropské unie nedávno hlasovat v online anketě, se mezi veřejností rozproudila debata, který čas zachovat. Zimní, nebo letní? K výhodám zimního času se vyjádřila rovněž fyzioložka a odbornice na chronobiologii Helena Illnerová, někdejší předsedkyně Akademie věd ČR.

Podívejte se [zde](#) ».

SOCIÁLNÍ SÍTĚ

Akademie věd České republiky
13. listopad v 9:30

Středoškoláci zbystřete a označte!

Vypsali jsme studentské vědecké stáže projektu Otevřená Věda v Akademii věd České republiky, pro rok 2019! 😊 Vybírat můžeš z více než 80 témat! Třeba i u ambasadora Jana Lukačeviče!

Podívej se na vypsání stáže: ► http://bit.ly/PREHLED_STAZI_ZDE ◀

Dokaž, že jsi #generacevedy!

2,4 tis. zhlédnutí

Akademie věd ČR
@Akademie_ved_CR

Vstupujeme právě do Czech Space Week, kdy si připomínáme 10. výročí členství ČR v @esa. Pro studenty a mladé vědecké pracovníky jsme v programu Vesmír pro lidstvo Strategie AV21 připravili 4denní workshop...
[@Czech10yrsESA](#)

workshop.vesmirprolidstvo.cz

YEARS OF THE CZECH REPUBLIC IN esa

akademievedcr
Náměstí Jana Palacha

akademievedcr Výstava Republika československá 1918—1939 v Praze zahájena!

Už jste se zapojili do naší velké soutěže? Stačí na výstavě Republika československá 1918—1939 pořídit fotku a s hashtagem #republikaceskoslovenska ji umístit na Instagram. Vyhrát můžete opravdu krásné ceny jako pobyt v prvorepublikovém hotelu nebo projížďku veteránem. Hodně štěstí! Přesná pravidla na webu.

#avcr #akademievedcr #masaryk #vystava #cesko #slovensko #dejiny #100letceskevedy #100letrepubliky #republikaceskoslovenska

149 To se mi líbí

27 ŘÍJEN

Přidejte komentář...

ANKETA

Chceme zajistit vědcům co nejlepší podmínky

Jaderná fyzika zaznamenala v poslední třetině minulého století a počátkem tohoto výrazný posun zájmu od studia vlastních jader k rozšíření do mnoha dalších oborů lidské činnosti. **Nejen o světovém výzkumu, který posouvá hranice lidského poznání, hovoříme v pravidelné anketě s ředitelem [Ústavu jaderné fyziky AV ČR](#) v Řeži Petrem Lukášem.**

**RNDr. PETR LUKÁŠ, CSc.,
ředitel ústavu**

Ředitelem pracoviště je od roku 2017.

Vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu
Univerzity Karlovy
v oboru fyzika pevných látek.

Bezprostředně po studiích zahájil stáž
v Ústavu jaderné fyziky AV ČR,
ve kterém působí dodnes.

Počátkem devadesátých let 20. století
se začal zabývat využitím neutronů
v materiálovém výzkumu.

Téma se postupně prosadilo v neutronové
vědě a v současnosti je hlavní orientací
práce v neutronové laboratoři v Řeži.

Na které projekty z poslední doby jste hrdý?

V posledních letech se nám daří modernizovat a rozvíjet základní experimentální vybavení ústavu. Vnímám to jako naplnění přání a tužeb předchozí generace našich vědců, kteří se o podobné kroky pokoušeli již od devadesátých let 20. století. Jistě si každý dovede představit, že klíčová zařízení pro bádání v jaderných oborech jsou nákladná. V devadesátých letech jsme se dokonce potýkali s problémy při financování provozu takových velkých zařízení, o velkých investicích na jejich obnovu v té době nemohla být ani řeč.

V letech 2013–2015 se podařilo realizovat dosud největší modernizaci od dob založení ústavu – do přestavěné věže bývalého urychlovače Van de Graaffova typu jsme instalovali vysoce výkonný kanadský cyklotron TR-24, který nahradí náš starý cyklotron U-120M z roku 1978. Za zmínku stojí, že náš starý urychlovač Van de Graaff, který byl do konce svého života v čilém provozu, skončil rovnou ve stále expozici Národního technického muzea v Praze.

Letos jsme zahájili projekt RAMSES – „Ultra-trace isotope research in social and environmental studies using AMS“, který uspěl v silně konkurenčním prostředí výzvy Excelentní výzkum OP Výzkum, vývoj a vzdělávání. Realizací projektu by se měly naplnit naše další dlouhodobé snahy rozšířit portfolio ústavních urychlovačových a jaderných analytických metod o metodu AMS (Accelerator Mass Spectrometry), která se využívá především při stanovování ^{14}C pro radiouhlíkové datování v archeologii.

Na realizaci spolupracujeme s kolegy z Fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT a z [Archeologického ústavu AV ČR](#) v Praze. V roce 2020 by měl vzniknout unikátní urychlovačový komplex soustředěný na jednom místě – k našim urychlovačům TR-24 a TANDETRON přibude urychlovač AMS. Dovolím si vyjádřit naději, že vzhledem k multidisciplinárnímu charakteru metody AMS přispěje rozšíření ústavní experimentální základny k posílení naší konkurenceschopnosti v mnoha vědních disciplínách a také k rozvoji našich aktivit v těchto oborech.

Rozhodně bych neměl opomenout vědecké projekty a snad se kolegů nedotkne, když zmíním pouze jeden. Jde o experiment KATRIN (The Karlsruhe TRItium Neutrino experiment), který stojí trochu neprávem stranou mediálního zájmu. Experiment se zaměřuje na zpřesnění odhadu klidové hmotnosti neutrina, poněkud záhadné částice, která hraje mj. důležitou roli při tvorbě kosmologických modelů vesmíru.

Kolegové se na experimentu podílejí velmi významně: jsou odpovědní za kalibraci celého zařízení s extrémně vysokou stabilitou, což pochopitelně zásadně ovlivní přesnost konečného výsledku. Prakticky všechny technologické celky spektrometru KATRIN jsou na hranici toho, co je v současnosti technicky možné a snad i představitelné. Obdivuji úsilí mezinárodního týmu, který po dobu více než 10 let zařízení vyvíjel a budoval, pochopitelně bez nejmenší záruky budoucího úspěchu. Náš tým vyvinul unikátní radioaktivní standard $^{83}\text{Rb}/^{83}\text{mKr}$ s třikrát lepší stabilitou, než se na počátku experimentu KATRIN požadovalo. S pomocí našich

radiochemiků a urychlovačových expertů byl také zdroj plyného ^{83}mKr s vysokou aktivitou 1 GBq připraven na našem cyklotronu v ÚJF. Po desetiletém úsilí byl experiment KATRIN v květnu letošního roku zahájen, a nezbývá mi, než kolegům popřát úspěch a hodně trpělivosti při čekání na první výsledky.

Jak se vám daří propojovat různé vědní oblasti?

Název ústavu v současnosti představuje spíše tradiční značku, než aby vypovídal o skutečném zaměření našich výzkumných aktivit. Jaderná fyzika od poslední třetiny minulého století zaznamenala výrazný posun zájmu od studia vlastních jader k rozšíření do mnoha oborů lidské činnosti. Světový badatelský výzkum, který posouvá hranice lidského poznání, se přesunul k elementárním částicím a vysokým energiím, studiím extrémních stavů hmoty. Na druhé straně aplikace jaderné fyziky a využití jaderných metod v praxi zaznamenaly neuvěřitelný rozvoj a rozšíření od produkce energie přes aplikace v životním prostředí, medicíně, biologii až k vývoji nových materiálů a technologií.

Propojování různých vědních oblastí je dnes spíše přirozenou vlastností našeho oboru než předmětem našeho hledání. Což ovšem pochopitelně neznamená, že mě nepotěší nějaký nový nápad. V poslední době mě třeba uchvátilo neotřelé využití radiokarbonové datovací metody, která dokáže naprosto spolehlivě rozlišit miliony let starou složku pohonných hmot od té, která „vyrostla nedávno“ na poli.

Výkonný cyklotron TR-24 přivezený v roce 2015 z Kanady

Co může vedení Akademie věd ČR udělat, abyste se cítili spokojenější?

Vedení Akademie věd ČR by mělo dělat totéž, o co se snaží vedení našeho ústavu, tedy pokusit se vytvořit našim vědcům pokud možno co nejlepší podmínky pro jejich práci. Stručně řečeno, zajistit dostatečnou míru financování chodu ústavu a vytvořit co nejúčinnější filtr, který z vnějšku směrem k vědeckým pracovníkům propouští co nejmenší množství mnohdy nesmyslné administrativní zátěže. Je mi jasné, že to zní jednoduše, ale realita je složitější. Jasně cítím, že především soubor s přebujelou administrativou už dlouhodobě prohráváme. □

Z PRACOVIŠŤ

Lidé – místa – prostory – krajiny

V rubrice *Z pracovišť* můžete kolegyním a kolegům představit své vědecké projekty. Příspěvky v rozsahu 1–3 normostrán zasílejte na e-mail cernoch@ssc.cas.cz.

Největší mezinárodní etnologická vědecká společnost [International Society for Ethnology and Folklore](#) se vedle přípravy globálních kongresů stále více soustřeďuje na stimulaci takzvaných pracovních skupin. **Jejich smyslem i úkolem je propojovat badatele podobného zaměření bez ohledu na jejich formální oborové zázemí či místo působení.**

Dynamičnost vzniku, zániku i fungování pracovních skupin je neobyčejná, jako je neobyčejná dynamičnost vývoje kultury a společnosti – resp. kultur a společností, které současní etnologové a socio-kulturní antropologové zkoumají.

V roce 2018 existovalo 14 pracovních skupin. Lze ale čekat, že na kongresu v Santiagu de Compostela na jaře 2019 vzniknou další. „Česká stopa“ je prozatím málo výrazná, nicméně v posledních letech i etnologové a další vědci z České republiky pronikli do vlivných pracovních skupin a jejich vedení. Zvláště aktivní jsou [Etnologický ústav AV ČR](#) a [Sociologický ústav AV ČR](#), ale i oborově relevantní pracoviště Karlovy a Masarykovy univerzity.

Pracovní skupina s obtížně přeložitelným názvem [Space-lore and Place-lore](#) patří k nejstarším, ovšem z původního zaměření na již poněkud antikvované úsilí o vytvoření evropského etnologického atlasu se po roce 2010 orientuje hlavně na multidisciplinárně komponovaný výzkum prostorových vztahů v kultuře a společnosti.

Základní – zdánlivě banální ale pro bádání důležitou – premisou takto orientovaného výzkumu je teze, že lidé a jejich společenství utvářejí a přetvářejí nejrůznější místa, prostory a krajiny, které naopak ovlivňují jejich kulturu. Politické a přírodní, sociální, symbolické, náboženské, etnické, jazykové a jiné hranice a prostory překračují lidské životy a neustále formují náš život, nejrůznější reálné i jen vymyšlené a virtuální kontaktní zóny či venkovskou a městskou krajinu.

Vzájemné stýkání a potýkání minulých i současných kulturních a sociálních vazeb, představ i paměti s konkrétním prostorem či místem může mít mnohé projevy a dopady, jejichž poznání a pochopení má zásadní společenský význam. Tématu kultury v prostoru a prostoru v kultuře se přitom zdaleka nevěnují jen etnologové a antropologové, a tak se činnosti v pracovní skupině účastní i sociologové, geografové, historici a další badatelé.

České předsednictví [Space-lore and Place-lore](#) trvající od roku 2015 vyvrcholilo 7.–10. listopadu 2018 mezinárodní

Jednu z klíčových přednášek proslavil Andrew Butler ze Swedish University of Agricultural Sciences

konferenci [Spaces and Places in Transition, Urban and Rural Transformations in Central and Eastern Europe](#). Stala se vůbec prvním setkáním jedné z pracovních skupin SIEF v České republice a její úspěšný průběh může být při shodě příznivých okolností i předzvěstí přidělení organizace některého z mezinárodních etnologických kongresů.

Třídenní jednání ve vile Lanna v pražské Bubenči a následnou exkurzi do „světa pozdního kapitalismu“ připravil Etnologický ústav AV ČR ve spolupráci s Centre for Baltic and East European Studies (CBEES) na Södertörn University ve Stockholmu a zúčastnilo se ho pět desítek vědkyň a vědců z Evropy a USA.

Paměť míst

Jak název napovídá, konference se zaměřila na mnohovrstevnaté problémy transformace venkova a města v tzv. post-socialismu. Pestrá škála referátů, které však na sebe mnohdy navazovaly více, než si organizátoři dovedli představit, tak mj. patřila problematice materiálního i nehmotného kulturního dědictví majoritního obyvatelstva i nejrůznějších etnických, náboženských a dalších menšin, které je ve střední Evropě stále brutálněji konfrontováno s procesy ekonomické i sociální nivelizace, zapomínání a destrukce.

Stejně problematické ale mohou být i soudobé pokusy o vytváření nové „paměti míst“ např. budováním nejrůznějších, často až absurdních pomníků a památníků. Velké téma etnologického výzkumu představují též procesy gentrifikace či suburbanizace města i venkova, mnohdy dramatické sociální, kulturní i ekologické dopady zániku socialistické industrie či zemědělské velkovýroby na straně jedné a vytváření nových průmyslových a urbánních areálů na straně druhé.

Život na panelových sídlištích, legální městské zahrádkaření i guerilla gardening, přeměny hřbitovů v parky a výrobních závodů v galerie, destrukce i obnova Petrohradu, Zlína, rumunského, gruzínského i maďarského venkova i konflikty mezi státem a lokálním obyvatelstvem při výstavbě dálniční infrastruktury v Estonsku jsou tak jen drobnými střípky z pestré mozaiky referátů, které na konferenci zazněly.

Jednání však zároveň ukázalo, že etnologický a příbuzný výzkum kulturně-prostorových jevů a procesů ve střední a východní Evropě vykazuje kromě tematické pestrosti i mnohé společné rysy. Patří k nim využívání podobných teoreticko-metodologických konceptů jednotlivými badateli a důraz na dlouhodobost a důkladnost prováděných výzkumů – vždyť většina z prezentovaných referátů vycházela z terénních šetření trvajících rok a déle.

Konečně, jak ukázaly konceptuálně zásadní keynote lectures Mariusze Czepczyrského (Uniwersytet Gdański), Andrewa Butlera (Swedish University of Agricultural Sciences) a příspěvky především německých a švédských badatelů, stále více se ukazuje, že tradiční dělení Evropy na Východ a Západ, resp. západní a postsocialistické země ztrácí na významu. Skoro tři desetiletí usilovně promyšlené koncepty post-socialismu a postsocialistické kultury a společnosti tak jsou přinejmenším v etnologickém výzkumu právě nyní nahrazovány odlišným paradigmatem. V tomto směru se pražská konference pravděpodobně stane jedním ze zlomových momentů vývoje oboru.

Z teorie do praxe

Jevy a procesy, které účastníci diskutovali ve vile Lanna, na vlastní kůži „okusili“ během postkonferenční exkurze. Směřovala do severočeského Litvínova a jeho okolí na tři pozoruhodná místa ukazující proměny přírodního a socioekonomického prostoru a prostorů i zdejšího kulturního dědictví během uplynulých desetiletí i v neaktuálnější současnosti.

Více než zasvěceným průvodcem v litvínovském experimentálním Kolektivním domě (budován v letech 1948–1958) jim byl jeden z jeho nejstarších obyvatel. S kdysi exkluzivním panelovým sídlištěm a dnes jednou z nejproblematičtějších vyloučených lokalit v ČR Janovem je seznámil litvínovský zastupitel a rodák právě z této lokality Petr Globočnick. Exkurze skončila na zámku Jezeří, kde se až v krystalické podobě koncentruje problematika minulost, kontroverzní současnost a nejasná budoucnost našich vztahů ke konkrétním místům a prostorům. □

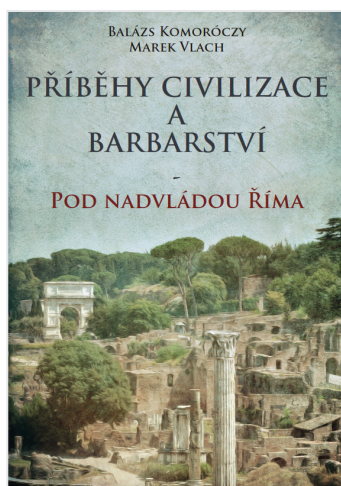
KNIHY

LITERÁRNÍ KRONIKA PRVNÍ REPUBLIKY UDÁLOSTI – DÍLA – SOUVISLOSTI

Petr Šámal, Tomáš Pavlíček, Vladimír Barborík, Pavel Janáček a kol.
[Academia](#), 2018

Publikace představuje v 21 oddílech soustředěných vždy k jednomu roku z období 1918–1938 Československou republiku jako mnohonárodnostní stát, v němž literatura vznikala a četla se nejen v češtině, ale také ve slovenštině, němčině, ruštině, ukrajinštině, maďarštině či polštině, kde se na literárním dění podíleli nejen spisovatelé, ale také překladatelé, nakladatelé či čtenáři, kde společensky nerezonovaly pouze umělecké výboje či politické provokace avantgardistů, ale i mezinárodní bestsellery a rovněž produkty lokální populární kultury. *Literární kronika* je určena laické veřejnosti. Obrazová složka v ní má stejnou důležitost jako výkladová. Sestává z více než tisíce knižních obálek, fotografií, reklamních materiálů, karikatur, ukázek rukopisů a dalších dokumentů.

PŘÍBĚHY CIVILIZACE A BARBARSTVÍ POD NADVLÁDOU ŘÍMA

Balázs Komoróczy, Marek Vlach
[Archeologický ústav AV ČR, Brno](#), 2018

Knižní novinka vychází v rámci programu Strategie AV21 – [Evropa a stát: mezi barbarstvím a civilizací](#). Věnuje se římskému impériu, po dlouhá staletí hegemonovi starověkého světa. Snahou autorů bylo syntetizující formou načrtnout hlavní rysy Římské říše, aniž by rezignovali na faktografické shrnutí a na představení základní terminologie. Pojednávání okruhy byly vybírány subjektivně, se záměrem poskytnout čtenářům orientační přehled o tématech, která se i v současné diskusi o roli a podobě státu objevují (např. systém vlády a státní správy, obrana a vojenství, společenské integrace a polarizace). V závěru je představen jeden dílčí úsek římských dějin, v němž se pod nadvládou Říma krátkodobě ocitla i část území dnešní České republiky.

MEZI PIONÝRSKÝM ŠÁTKEM A MOPEDEM. DĚTI, MLÁDEŽ A SOCIALISMUS V ČESKÝCH ZEMÍCH 1948–1970

Jiří Knapík, Martin Franc a kol.
[Academia](#), 2018

Publikace nabízí sondy do života českých dětí a dospívajících ve věku od 6 do 18 let v letech 1948–1970. Zabývá se poměry v tehdejších rodinách, hmotnou kulturou obklopující tehdejší školáky, jejich mimoškolními aktivitami a formou trávení letních prázdnin. Všimá si snah politické sféry ovlivňovat nejmladší generaci, fungování oficiálních dětských a mládežnických organizací stejně jako rostoucího významu masových médií v životě dětí a mládeže. Nezapomíná ani na důležitá specifika učňovské mládeže nebo na méně radostné otázky tehdejšího dětství a mládí – kriminalitu spojenou s touto věkovou skupinou, dětské domovy, sebevražednost a rovněž péči o mentálně, tělesně i sociálně postiženou mládež.

SUMMARY

On October 30, 2018 the National Contact Centre for Gender and Science of the Institute of Sociology of the CAS held the 5th national conference on gender and science. British science journalist and author of *Inferior: How Science Got Women Wrong and the New Research That's Rewriting the Story* Angela Saini was the keynote speaker. Marcela Linková, Marta Vohlidalová and Kateřina Cidlinská of the Centre presented the outcome of their research into work conditions in academic profession.

The Czech Academy of Sciences has attained excellent results in the current lists of the Nature Index, which monitors the count of high-quality articles in selected science journals. Compared with the previous year, the Academy experienced an increase of 18.2 %, gaining 19th place in the worldwide category of government institutions.

On October 25, 2018 Czech Academy President Eva Zažímalová signed the first research collaboration agreement with an American research institution – the University of Memphis. The agreement opens door for extensive interactions among researchers and students with the goal of

developing high-impact, grant-funded projects. Both institutions are pursuing collaboration in areas of bioscience, transportation, or cybersecurity, but also criminal justice or egyptology.

The Week of Science and Technology 2018 of the Czech Academy of Sciences, the most extensive science festival in the Czech Republic, was run November 5–11, 2018. The programme offered events all over the Czech Republic, in every regional seat and many other places. The event brought the opportunity to attend lectures, exhibitions, excursions, science cafés, screenings of documentary films, to look into scientific workplaces, laboratories and libraries and to learn how science is conducted.

November 7–10, 2018, the Institute of Ethnology of the CAS organized the conference *Spaces and Places in Transition – Urban and Rural Transformations in Central and Eastern Europe*. The international event explored the changing roles of rural and urban cultural heritages in rapidly transforming social and political settings, with a particular focus on Central and Eastern Europe.

VĚDA FOTOGENICKÁ

Petr Vodička,
Ústav chemických procesů AV ČR

Na václavském Václaváku

AKADEMICKÝ BULLETIN

Akademie věd
České republiky
Czech Academy
of Sciences

Vydává

Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.,
ve spolupráci s Kanceláří Akademie věd ČR
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
IČO 60457856

Adresa redakce

Odbor akademických médií DVV SSČ,
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
tel.: 221 403 513
e-mail: wernerova@ssc.cas.cz

Šéfredaktor

Viktor Černoch
e-mail: cernoch@ssc.cas.cz

Editor

Luděk Svoboda
e-mail: svobodaludek@ssc.cas.cz

Redaktoři

Leona Matušková, Jana Olivová,
Milan Pohl, Alice Horáčková

Fotografka

Pavčina Jáchimová

Produkční

Markéta Wernerová

Korektorka

Irena Vítková

Grafika

Pavčina Jáchimová, Luděk Svoboda

Redakční rada

Markéta Pravdová (předsedkyně), Josef Lazar (místopředseda),
Petr Borovský, Jiří Chýla, Jan Kolář, Michael Londesborough, Jan
Martinek, Jiří Padevět, Taťána Petrasová, Daniela Procházková, Michal
Salaj, Kateřina Sobotková, Pavel Suchan, Michaela Trtíková Vojtková

Elektronický měsíčník *AB / Akademický bulletin* vychází jednou měsíčně
kromě července a srpna (10x ročně) výlučně pro vnitřní potřebu
Akademie věd ČR. Pracovníci Akademie věd ČR mohou přispět článkem
či návrhem tématu. Uzávěrka do dalšího čísla je vždy **do konce
předchozího měsíce**. Číslo 11/2018 vyšlo 26. listopadu 2018.

Jakékoli šíření části či celku v libovolné podobě je
bez písemného souhlasu vydavatele výslovně zakázáno.
Nevyžádané materiály se nevracejí.
Za obsah inzercí redakce neodpovídá.
Změny vyhrazeny.

Obsah na str. 2–7, 9–10, 14, 16–17, 20, 25 je uvolněný pod svobodnou
licencí CC BY-SA 3.0 CZ.

